

บทที่ 1

การเมืองแห่งจิตวิญญาณในปรัชญาการเมืองคลาสสิก

ความสำคัญของปัญหาการวิจัย

ผู้ศึกษามีความคิดว่ามนุษย์เรามีสิ่งสองสิ่งที่ต้องจัดการดูแล โดยการดูแลนั้นจะต้องใช้ความรู้ ความเข้าใจที่ดี ซึ่งได้แก่การดูแลในเรื่องทางกายภาพเป็นเรื่องของร่างกายที่บุคคลผู้นั้นต้องมีชีวิตและมีพัฒนาการเจริญเติบโต เป็นคุณสมบัติที่มนุษย์มีร่วมกันกับสัตว์โลกอื่น ในอีกส่วนหนึ่งนั้นเป็นเรื่องของการดูแลจิตวิญญาณ เป็นคุณสมบัติที่สัตว์อื่นไม่มีและเป็นสิ่งที่สร้างให้มนุษย์เรามีพัฒนาการและชีวิตความเป็นอยู่ที่แตกต่างไปจากสัตว์อื่นๆ ความรู้และการดูแลจิตวิญญาณจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ภายใน การดูแลและปกครองจิตวิญญาณภายใต้ได้ส่งผลอย่างมีนัยสำคัญทั้งต่อการจัดรูปแบบความสัมพันธ์กับตนเองและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมการเมืองตั้งแต่มนถือกำเนิดขึ้นมา

ความเป็นมาและพัฒนาการของศิลปะวิทยาการของอารยธรรมกรีกโบราณ ถือกำเนิดขึ้นในช่วงระยะเวลาประมาณหกร้อยปีก่อนคริสตกาล ได้เกิดความเปลี่ยนแปลงในทางโลกทัศน์ ความคิด การแสวงหาความรู้และรวมไปถึงความเข้าใจที่เกี่ยวข้องกับตนเองและโลกภายนอก ซึ่งกินความไปจนถึงการสร้างกฎเกณฑ์ในการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนการเมืองซึ่งเป็นที่มาในการศึกษาปรัชญาการเมือง (political philosophy) ในระยะเวลาต่อมา ช่วงระยะเวลาที่ได้กล่าวมานี้ดินแดนกรีกโบราณได้ให้กำเนิดทั้งนักกวี (poet) ศิลปิน (artist) นักปราชญ์ (philosopher) นักประวัติศาสตร์ (historian) และรัฐบุรุษ (statesman) โดยความคิดของบุคคลเหล่านี้ได้ส่งผลสร้างให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างมหาดศาล ครอบคลุมในทุกด้านของแคว้นกรีกโบราณ ในลักษณะที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน ซึ่งแนวคิดในเรื่องของจิตวิญญาณได้ถือกำเนิดและพัฒนาขึ้นอย่างมีนัยสำคัญในช่วงระยะเวลาดังกล่าวด้วย ทำให้ผู้ศึกษาพิจารณาว่าการจะทำความเข้าใจกับความรู้และความคิดของชาวกรีกโบราณ มีความจำเป็นต้องเข้าใจความรู้ในเรื่องของจิตวิญญาณที่ได้กำเนิดมาในช่วงระยะเวลาดังกล่าว

จิตวิญญาณ (soul/psysic) เป็นทั้งเรื่องของการสร้าง (invention) และการค้นพบ (discover) ครั้งยิ่งใหญ่ของมนุษย์ เช่นคำอธิบายในเรื่องของจิตวิญญาณว่าลักษณะพิเศษทั้งที่เป็นอยู่ในชีวิตนี้และชีวิตภายหลังความตาย ในส่วนของชีวิตภายหลังความตาย จิตวิญญาณมีความเป็นอมตะ (immortality) ช่วยให้ผู้ตายสามารถที่จะกลับชาติมาเกิด (metempsychosis) ส่วนในชีวิตนี้

จิตวิญญาณถูกใช้เป็นสิ่งที่มนุษย์ใช้เข้าถึงปัญญาและความรู้ และนำไปสู่การให้คุณค่า การแยกแยะ เพื่อจัดประเภทสมาชิกของชุมชนการเมืองต่างๆ เหมือนอย่างที่เพลโตให้ความสำคัญของจิตวิญญาณไว้ในบทสนทนา The Republic ซึ่งคำอธิบายพร้อมความเข้าใจในเรื่องจิตวิญญาณดังกล่าวส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงตั้งแต่เรื่องของธรรมชาติ ความสัมพันธ์กับตนเองและต่อผู้อื่นไปจนถึงกับชุมชนการเมือง จึงอาจกล่าวได้ว่าหากมนุษย์ยังไม่รู้จักจิตวิญญาณของตนเอง มนุษย์ก็อาจจะไม่มีโฉมหน้า ลักษณะและคุณสมบัติต่างๆ ที่ได้มาพัฒนาจนเป็นตัวตนของมนุษย์ในทุกวันนี้ ในแต่ละยุคสมัย แต่ละชาติพันธุ์ แต่ละอารยธรรมและแต่ละศาสนาความเชื่อต่างก็มีแนวความคิด คำอธิบายและแบบปฏิบัติต่อจิตวิญญาณที่มีความแตกต่างกันออกไป นับเป็นเรื่องของความรุ่มรวยในความรู้ที่เกี่ยวข้องกับโลกภายในของมนุษย์คือจิตวิญญาณ เป็นการค้นพบและการสร้างโลกภายในคือจิตวิญญาณมาพร้อมกับการแบ่งแยกมนุษย์ออกจากโลกภายนอก ซึ่งก็คือโลกทางกายภาพ เราสังเกตได้ถึงเรื่องของการพัฒนาการและเป้าหมายของความรู้ทางปรัชญาในหลายสำนักคิดและในทุกศาสนา ล้วนแต่ดำเนินอยู่ในลักษณะของความขัดแย้งและต่อสู้กันระหว่างโลกภายนอก ร่างกายกับโลกภายในคือจิตวิญญาณ การแบ่งความรู้และความคิดออกมาเป็นจิตนิยม (idealism) กับวัตถุนิยม (materialism) การปฏิบัติตนตามสัญชาตญาณกับศีลธรรม คือพยานหลักฐานของความขัดแย้งและแบ่งแยกในความรู้ ดังนั้นจิตวิญญาณจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้มนุษย์เข้าใจสัจความเป็นเทพเจ้า ขณะที่ร่างกายกลายเป็นสถานที่จ้องจាំให้มนุษย์ยึดอยู่กับกิเลสตัณหา ต้องยึดอยู่กับโลกประจำวัน จิตวิญญาณและความรู้เป็นสิ่งที่ติดปีกให้มนุษย์โฉบบินไปหาสิ่งที่ไม่อาจเกิดขึ้นกับร่างกายได้¹

การให้ความสำคัญกับจิตวิญญาณเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นควบคู่กับการมีอารยธรรมของมนุษยชาติ ถือเป็นความรู้แรกเริ่มในช่วงต้นของมนุษย์ ดังเห็นได้จากความรู้ในการสร้างปิรามิดและการทำมัมมี่ของชาวอียิปต์โบราณ มีพื้นฐานมาจากความรู้พร้อมกับความเชื่อในเรื่องจิตวิญญาณที่มีความคงทนถาวรกว่าร่างกาย ในฐานะที่มันมีความเป็นอมตะไม่มีการสูญหายไปหรือแม้แต่แนวคิดทางศาสนาทางตะวันออกอย่างเช่น พุทธศาสนานิกายมหายานและวัชรยานที่มีความเชื่อในเรื่องของการเวียนว่ายตายเกิด (reincarnation) ของจิตวิญญาณ

¹Pierre Hadot. (1995) Philosophy as a Way of Life. Edited with an Introduction by Arnold I. Davidson. Translated by Michael Chase. Cambridge : Blackwell Publishers Ltd.,pp.264-265.

การให้ความสำคัญกับเรื่องของจิตวิญญาณเป็นสิ่งสร้างให้เกิดองค์ความรู้ ปรัชญาและความคิดความก้าวหน้าทางด้านศิลปวิทยาการมาให้แก่ชาวกรีกโบราณ จงรู้จักตนเอง (know thyself) มีความหมายเชื่อมโยงกับจิตวิญญาณหมายถึงการที่บุคคลเกิดความตระหนัก รู้จักตนเองเนื่องจากมีความรู้ทางด้านองค์ประกอบของจิตวิญญาณ และนำมาใช้เพื่อดำเนินการควบคุมและปกครองตัวเอง ในลักษณะของการรู้ข้อจำกัด (nothing excess) รู้ขอบข่ายหน้าที่และความรับผิดชอบ (know yours limits)

พัฒนาการทางความคิดที่เกิดในช่วงระยะเวลาประมาณ 500 ปีก่อนคริสตกาล การให้ความสำคัญแก่นวคิดจิตวิญญาณถือเป็นจารีตทางปัญญา ความรู้และความคิดของอารยธรรมกรีกเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้อารยธรรมกรีกเจริญรุ่งเรือง กล่าวได้ว่าหากไม่มีแนวคิดและความรู้ในเรื่องจิตวิญญาณอารยธรรมกรีกก็ไม่อาจก้าวขึ้นมาเป็นอารยธรรมหลักของโลกยุคโบราณและยังคงความสำคัญและความยิ่งใหญ่มาจนถึงปัจจุบัน

การเมืองแห่งจิตวิญญาณเป็นการอธิบายเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติ พื้นฐานของมนุษย์กับกิจกรรมทางการเมือง (politeuesthai) พิจารณาการเมืองไม่ใช่เพียงเรื่องของผู้นำกับผู้ใต้ปกครอง สงครามและสันติภาพ พันธะทางการเมือง รายได้ของรัฐและการเสียภาษี แต่ยังเป็นอาณาเขตของความสุข ความสมบูรณ์ โชคดี โชคร้าย เสรีภาพและความยุติธรรมที่จะบังเกิดขึ้นกับสมาชิกของชุมชนการเมือง

การดูแลจิตวิญญาณของอารยธรรมกรีกโบราณเปรียบเสมือนกับการที่มนุษย์แสวงหาสิ่งที่สูงส่งในตัวเองหรือการแสวงหาความเป็นเทพเจ้าในตัวเอง เนื่องจากทั้งสติปัญญาและความรู้ทำให้มนุษย์อยู่ในสถานะของการเป็นเทพเจ้า (divine state) แต่อยู่ในร่างกายมนุษย์ ความคิด สติปัญญาที่มาจากจิตวิญญาณคือการติดปีกให้มนุษย์ เนื่องจากร่างกายเป็นพันธนาการที่ยึดโยงมนุษย์ให้อยู่กับเรื่องของวัตถุ ความต้องการและกิเลสตัณหา ในขณะที่ความรู้และจิตวิญญาณทำให้มนุษย์หลุดพ้นมาจากพันธนาการทางร่างกาย²

ความสัมพันธ์ระหว่างตัวบุคคลในลักษณะของการดูแลและปกครองจิตวิญญาณ (care of the soul) เริ่มต้นขึ้นที่โสเครตีส (Socrates) นักปรัชญาการเมืองคนสำคัญได้รับการสืบทอดและขยายความถูกพัฒนาขึ้นมาอย่างเป็นระบบจากสำนักศิษย์คนสำคัญอย่างเพลโต (Plato) ทำให้ความรู้ใน

²Pierre Hadot. (1995) *Philosophy as a Way of Life : Spiritual Exercises from Socrates to Foucault*. Edited with an Introduction by Arnold I. Davidson. Translated by Michael Chase. Oxford : Basil Blackwell Ltd.,pp.264-265.

เรื่องจิตวิญญาณกลายเป็นแบบอย่างของความรู้ที่เกี่ยวข้องกับตนเอง ในลักษณะที่บุคคลผู้นั้นจัดการปกครองตัวเองอย่างไรทั้งในระดับตัวบุคคล (micro-politic) เชื่อมโยงและสัมพันธ์ในลักษณะที่ส่งผลต่อชุมชนและระบอบการเมือง (macro-politics)

กล่าวได้ว่าหัวใจของปรัชญาการเมืองโบราณหรือปรัชญาการเมืองคลาสสิก คือความพยายามในการสถาปนาและแสวงหาระบอบการปกครองที่ดีที่สุด (the best regime) หรือไม่เช่นนั้นก็ตีรองลงมา สังเกตได้ชัดเจนจากผลงานและความคิดของโสเครตีสและเพลโตในกรณีแรก และอริสโตเติลและซีเซโรในกรณีหลัง ซึ่งการที่จะเกิดระบอบการปกครองที่ดีที่สุดหรือดีได้นั้น ชาวกรีกโบราณให้ความสำคัญกับองค์ประกอบหลักพื้นฐานของระบอบการปกครองได้แก่ผู้คนที่อยู่อาศัยเป็นสมาชิก โดยองค์ประกอบของระบอบการปกครองที่ดีก็ต้องมาจากและมีส่วนเชื่อมโยง มีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบของตัวบุคคล (polis as soul writ large) เหมือนอย่างกับพุดสมัยใหม่ว่าผู้คนเป็นอย่างไร ระบอบการปกครองก็เป็นแบบนั้น ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่มีมาตั้งแต่ยุคโบราณแล้ว

ดังนั้นงานวิจัยชิ้นนี้พยายามตอบคำถามหลักสำคัญในเรื่องความรู้ของจิตวิญญาณ ในลักษณะของการมีกำเนิด (origin) พัฒนาการ (dynamic) การเปลี่ยนแปลง (change) และความรู้ใหม่ของจิตวิญญาณที่ถูกสร้างขึ้นจากความคิดของนักปรัชญาการเมืองคนสำคัญทั้งโสเครตีสและเพลโต อีกทั้งยังศึกษาเชื่อมโยงถึงความรู้หรือคุณธรรมที่เกิดขึ้นมาจากการควบคุมและปกครองดูแลจิตวิญญาณ ทั้งในระดับของบุคคล ไปจนถึงชุมชนการเมืองและระบอบหรือรูปแบบการปกครอง ที่ปฏิเสธไม่ได้ว่าหัวใจการศึกษาความคิดของปรัชญาการเมืองยุคโบราณหรือปรัชญาการเมืองคลาสสิก คือการศึกษาที่มุ่งเน้นไปยัง ‘การเมืองของการปกครองและดูแลจิตวิญญาณ’ (politics of the care of the soul) ซึ่งแนวคิด ‘การเมืองของการปกครองดูแลจิตวิญญาณ’ ก็ยังคงมีความหมาย คงความสำคัญและส่งอิทธิพลต่อความคิดทางการเมืองและการปกครองมาตลอดตั้งแต่สมัยที่การปกครองถูกครอบงำด้วยแนวคิดทางศาสนาและเทววิทยาแบบคริสต์และความคิดในเรื่องตัวตน (self) ของสมัยใหม่

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงพัฒนาการและความเป็นมาของความรู้ในด้านจิตวิญญาณที่เกิดขึ้นในปรัชญาการเมืองคลาสสิก
2. เพื่อศึกษาถึงความเชื่อมโยงของจิตวิญญาณกับเรื่องของแนวคิดทางการเมืองและระบอบการปกครองต่างๆ

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. เพื่อทราบถึงกำเนิด ที่มาและความเปลี่ยนแปลงของแนวคิดและความรู้ทางด้านจิตวิญญาณกับรูปแบบทางการเมืองของปรัชญาการเมืองกรีกคลาสสิก
2. เพื่อนำแนวคิดและความรู้ทางด้านจิตวิญญาณในปรัชญาการเมืองคลาสสิก มาเปรียบเทียบกับแนวคิดและรูปแบบทางการเมืองสมัยใหม่ว่ามีลักษณะที่แตกต่างกันอย่างไร

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ผู้ศึกษาจะศึกษาถึงผลงานหลักของนักปรัชญาคลาสสิก (canon text) ซึ่งเป็นผลงานในรูปบทสนทนาของเพลโตประกอบด้วย Gorgias, Apology, Phaedo, Alcibiades, Laches, Republic, Meno และ Symposium ในฐานะที่ตัวบทเหล่านี้มีความสำคัญในการศึกษาปรัชญาการเมือง และเป็นที่มาของแนวคิดและความรู้ในเรื่องจิตวิญญาณ คุณธรรมและระบอบการปกครองของยุคโบราณ

นิยามศัพท์/นิยามศัพท์เชิงปฏิบัติการ

- **จิตวิญญาณ** ก่อนหน้าเพลโตมีความหมายถึงลมหายใจ (breath) เป็นสิ่งที่ทำให้บุคคลผู้นั้นยังมีชีวิตอยู่ แต่เมื่อตายจิตวิญญาณก็ออกจากร่างกาย จิตวิญญาณจึงเป็นสิ่งที่เบือนอมตะ หลังจากเพลโตจิตวิญญาณมีความสำคัญเป็นพื้นฐานและที่มาในการกำหนดบุคลิกภาพ การแสดงออกและปฏิบัติตนกับผู้อื่นในรูปแบบของคุณธรรมและจริยธรรม เพลโตแบ่งจิตวิญญาณของมนุษย์ออกเป็นสามส่วน และเชื่อมโยงมันไปสู่การแบ่งแยกเพื่อจัดประเภทของผู้คนและรูปแบบการปกครอง

- **การเมืองของการปกครองดูแลจิตวิญญาณ** เกิดขึ้นจากการแบ่งองค์ประกอบจิตวิญญาณของมนุษย์ออกเป็นส่วนต่างๆ (parts) ประกอบด้วยส่วนของความรู้หรือสติปัญญา ส่วนของความกล้าหาญ ยึดมั่นในเกียรติยศและส่วนของกิเลสหรือความอยากปรารถนา ที่ในระดับของบุคคลควมมีคุณธรรมคือการสะท้อนถึงการถูกจิตวิญญาณในส่วนใดปกครอง เฉกเช่นเดียวกับในระดับของระบอบการปกครอง

- **ปรัชญาการเมือง** เป็นหนึ่งในห้าสาขาหรือแขนงของปรัชญาให้ความสำคัญกับความรู้อาณาการเมือง ซึ่งเป็นความรู้เพื่อใช้ในการตัดสิน (judgement) รู้จักแยกแยะเพื่อหาความแตกต่าง (diacritic) ระหว่างรูปแบบการปกครอง ผู้ปกครองที่ดี เลว ยุติธรรม อยุติธรรมรวมถึงหลักการและ

แนวความคิดที่สำคัญในการศึกษาและเข้าใจการเมือง อาทิความยุติธรรม เสรีภาพ ความเท่าเทียมและพันธะทางการเมือง

- **ปรัชญาการเมืองคลาสสิก** เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาประมาณ 500 ปีก่อนคริสตกาล ที่นครรัฐเอเธนส์ เป็นการหาความรู้ในการอยู่ร่วมกันของผู้คนในชุมชนการเมือง ความรู้ในเรื่องคุณธรรมทั้งของผู้ปกครองและผู้ใต้ปกครอง รูปแบบระบอบการปกครองที่ดีมีความแตกต่างไปจากระบอบการปกครองที่เลวอย่างไร เป็นความรู้เริ่มต้นที่โสเครตีส เพลโตและประกอบอริสโตเติล

- **ระบอบการปกครอง** เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากผู้คนในนครรัฐหรือชุมชนการเมือง มีความเชื่อมโยงกับผู้คนของชุมชนการเมือง ระบอบการปกครองมีความแตกต่างออกไปมาจากพื้นฐานทางจิตวิญญาณ เช่นในระบอบประชาธิปไตยสะท้อนถึงผู้คนมีจิตวิญญาณในส่วนที่เป็นกิเลส ความอยากสามารถเข้ามาใช้อำนาจปกครอง ขณะที่ระบอบอภิชนาธิปไตยเกิดขึ้นจากที่ผู้คนให้ความสำคัญกับเรื่องความรู้และสติปัญญา

ระเบียบวิธีการวิจัย

- การวิจัยครั้งนี้เป็นรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ซึ่งเป็นการวิจัยเอกสาร (documentary research) โดยมีการแยกออกเป็นการวิจัยเอกสารชั้นต้น ได้แก่งานเขียนในลักษณะของบทสนทนา (dialogue) ของเพลโต ที่มีเนื้อหาและความหมายที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องจิตวิญญาณและระบอบการปกครอง (original text/canon) ได้แก่ ‘The Republic, Phaedo, Apology, Gorgias, Phaedrus’ ดำเนินการในลักษณะของการตีความตามตัวบทอย่างเคร่งครัด เพื่อให้เกิดความใกล้เคียงกับตัวความหมายเดิมมากที่สุด (close textual interpretation) ที่ผู้วิจัยได้รับรูปแบบและวิธีการมาจากนักปรัชญาการเมืองลิโอ สเตราส์ (Leo Strauss) มีวัตถุประสงค์เพื่อเข้าใจถึงความคิดและความรู้ทางปรัชญาการเมืองของนักปรัชญาการเมือง ให้มีความใกล้เคียงความหมายเดิมมากที่สุด ในลักษณะของการตีความให้เกิดความคลาดเคลื่อนในความหมายน้อยที่สุด โดยพยายามศึกษาในลักษณะของทำความเข้าใจ ‘อดีตอย่างที่อดีตเข้าใจตัวเอง’ เหมือนกับคำอุปมาที่ใช้ในการศึกษาว่า ‘อดีตคือดินแดนที่แปลกหน้า’ (the past is a foreign country) โดยจะต้องมีความระมัดระวังในการเอาแนวคิด มุมมอง (perspective) ทศนคติและรวมไปถึงความมีอคติของยุคปัจจุบันเข้าไปศึกษา ตีความและตัดสิน ‘ตัวบท’ ที่ศึกษาให้เกิดขึ้นน้อยที่สุด อีกทั้งเพื่อทราบถึงความต้องการ (intention) ในการนำเสนอความรู้และความคิด เพื่อป้องกันเรื่องของความ

คลาดเคลื่อนและการเข้าใจผิดถึงความรู้และแนวคิดที่นักปรัชญาเสนอออกมา ประกอบเข้ากับงานเขียนในลักษณะของการตีความ (interpretation text/secondary text) ถือเป็นกรวิจัยเอกสารชั้นรอง มาจากผลงานของนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญทั้งทางด้านปรัชญาการเมือง ความคิดทางการเมือง ประวัติความคิดทางการเมืองและนักวิชาการศึกษางานคลาสสิก (classical study) ซึ่งเป็นการตีความหลักมาใช้อธิบายประกอบเพื่อทำความเข้าใจตัวเนื้อหา (understanding) และความหมาย (meaning) ของตัวเนื้อหาหลัก และเพื่อทราบถึงตัวแนวคิดต่างๆ (concepts and ideas) นอกจากนี้ยังใช้รูปแบบของการศึกษาในเชิงบริบท (contextual) ในรูปแบบของการวิเคราะห์เหตุการณ์สิ่งแวดล้อม ตัวเงื่อนไขและปัจจัยในทางประวัติศาสตร์เพื่อเป็นการเสริมความเข้าใจในตัวเนื้อหา ความหมายตลอดจนเจตจำนง ของการสร้างความรู้ของนักปราชญ์แต่ละคนด้วยให้ใกล้เคียงกับยุคสมัยที่นักปรัชญามีชีวิตมากที่สุด

